

Сімак С.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

У статті розглянуті основні напрями стабілізації економіки України, приділяється значна увага подоланню наявних кризових явищ в інвестиційно-будівельному комплексі. Метою організаційно-економічних перетворень комплексу є максимальне підвищення ефективності й конкурентоспроможності, що реалізуються на державному рівні шляхом створення необхідної для функціонування галузі нормативної правової бази, а також на галузевому рівні – на основі підвищення якості, зниження строків і вартості будівництва, організаційно-технологічного реформування його матеріально-технічної бази. Одним із головних напрямів реалізації цієї політики держави повинно стати реформування будівельних підприємств і організацій, що спрямоване на прискорену адаптацію й досягнення конкурентоспроможності в умовах відкритого ринку, що може бути досягнуте за рахунок оптимізації наявного у підприємства потенціалу розвитку, вдосконалення керування виробництвом, посилення корпоративного контролю й підвищення відповідальності керівників за результати прийнятих рішень, зниження витрат, інтенсифікації інноваційної й маркетингової діяльності. Основний ефект від розробки й реалізації стратегії розвитку системи полягає в ефекті комплексності окремих елементарних стратегій, які можуть поєднуватися, орієнтуючись на пріоритетні значення розвитку системи. Пріоритетними показниками повинні стати оцінки реалізації соціальних і екологічних цілей, спрямованих на задоволення результатами розвитку.

Ключові слова: будівельний комплекс, державне управління, економіка, інвестиції, стратегія розвитку.

Постановка проблеми. У першу чергу, необхідна індикація проблем, тобто систематизація їх у вигляді впорядкованої сукупності індикативів – найменувань конкретних показників і індикаторів розвитку, що безпосередньо пов'язані з аналізом кожної проблеми й концепції її рішення, що припускає формулювання проблеми, опис цілей і критеріїв якості рішень. Тому другим кроком можна назвати виявлення пріоритетних для вирішення проблем, а також перспективних проблем, тобто назриваючих, які вже дають про себе знати, і очікуваних, які можуть виникнути за певних умов у процесі розвитку системи. Аналіз перспективних проблем здатний представити проблемну ситуацію в суттєво іншому ракурсі. Однак необхідно відзначити, що саме аналіз ефективності державної стратегії розвитку комплексу виступає одним із головних засобів виявлення й мобілізації внутрішніх резервів розвитку комплексу і його елементів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із позиції реалізації стратегії розвитку будівельного комплексу України значну увагу приділяють представники української та зарубіжної наукових шкіл. Дослідження в цій сфері розкриваються в наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: М. Авксент'єв,

Дж. Аллан, С. Афанасьєв, Н. Безбах, В. Варнавський, О. Вінник, Д. Грімсі, А. Зельднер, В. Клепиков, І. Козюра, В. Кузьмін, Т. Новаченко, В. Павлов, Є. Сава, О. Харт, В. Якімець та інші. Однак недостатньо дослідженими залишаються питання, пов'язані з теоретико-методологічними засадами особливостей формування сприятливого інституційного середовища для реалізації стратегій розвитку будівельного комплексу України.

Формулювання цілей статті. На основі результатів комплексного аналізу функціонування й розвитку підприємств і організацій спрогнозувати подальший розвиток комплексу в цілому, сформувати програми й плани розвитку на довгострокову перспективу. За даними аналізу перспективних проблем формується «дерево проблем», яке вибудовується на трьох рівнях: поточні; ті, що назривають; очікувані.

Виклад основного матеріалу. Цілі реалізації стратегії розвитку інвестиційно-будівельного комплексу повинні бути вимірними, тому що тільки вимірні цілі дозволяють порівнювати стратегії з оптимальності, досяжності й пріоритетності. Усі елементи функціонування системи (вхід, вихід, чинники зовнішнього середовища тощо) мають певні вимірні оцінки (кількісні),

які характеризують ефективність, якість, взаємозв'язок і взаємозумовленість процесів у комплексі. Кількісні оцінки утворюють сукупність первинних виробничо-економічних показників діяльності елементів інвестиційно-будівельного комплексу [5, с. 131]. Особливу значимість здобувають щодо цього цільові функції, критерії оптимальності розвитку комплексу в цілому, що є предметом безпосереднього цілепокладання і відображують ступінь задоволення інтересів усіх учасників реалізації стратегії розвитку в умовах мінливого зовнішнього середовища. Пропонуємо структурування комплексу цілей: група цілей, що орієнтована на задоволення потреб членів комплексу в цілому; група цілей, що представляє сукупність вимог, запропонованих окремим елементам комплексу для досягнення заданих кінцевих результатів функціонування, а також що забезпечують економічну ефективність реалізації стратегії розвитку кожного з елементів; група цілей, що відображує необхідність створення потенціалу для майбутнього розвитку: необхідної системи інформаційного забезпечення, кадрового потенціалу, ресурсного потенціалу ресурсного тощо; група цілей, що містить вимоги комплексу до надсистеми із забезпечення умов виконання її своїх функцій [3, с. 58].

Фактично всі показники, що характеризують значимі аспекти розвитку системи, розглядаються як цільові показники, тобто є предметом цілепокладання.

Водночас, виходячи з того, що інвестиційно-будівельний комплекс як соціально-економічна система складається з різних підприємств, організацій і фірм (підсистем), можна говорити про наявність ієрархічної серії критеріїв оптимальності, за допомогою яких слід оцінити ефективність функціонування й розвитку самої системи і її підсистем. Загальний критерій оптимальності характеризує ефективність розвитку інвестиційно-будівельного комплексу в цілому, виходячи з умов досягнення цілей. Критерій оптимальності відображує ефективність розвитку окремої підсистеми (підприємства), виходячи із її власних цілей. При цьому залишається важливим питання про ефективність внеску окремого підприємства, що входить у комплекс, у підвищення ефективності розвитку комплексу в цілому. Тому критерієм оптимальності підсистеми може служити і той, який характеризує внесок, внесений нею на досягнення цілей розвитку інвестиційно-будівельного комплексу в цілому. Визначення цього критерію оптимальності пов'язане з визначенням

динаміки ефективності розвитку комплексу, що викликана ефектом функціонування розглянутого (конкретного) підприємства.

Таким чином, можна зробити висновок, що в дослідженні ефективності стратегії розвитку системи доцільно використання як елементних критеріїв оптимальності, так і основних критеріїв, які залежно від ієрархічного рівня розгляду можуть виступати в ролі загального критерію оптимальності. За такого підходу оптимальним рішенням у формуванні стратегії може бути таке, яке забезпечує досягнення поставленої мети розвитку за мінімальних ресурсних витрат (матеріальних, фінансових, трудових тощо) і досягнення максимальної ефективності реалізації поставленої мети [3, с. 60].

Застосовуючи основний критерій оптимальності до системи в цілому, можна встановити залежність обсягу витрат ресурсів на формування й реалізацію стратегії розвитку з показником ефективності системи в цілому, для того щоб визначити оптимальний варіант розвитку системи.

Для кожної окремо виділеної проблеми можуть бути сформульовані типові напрями вирішення. Але вирішуючи проблеми розвитку складної соціально-економічної системи, необхідно враховувати, що багато дій із розв'язання локальних проблем часто взаємозалежні, орієнтовані на поліпшення параметрів, спільність ресурсів, спільність об'єктів і суб'єктів управління. Такий підхід визначає необхідність аналізу стратегії розвитку системи, який складається з певних процедур: аналіз структури стратегії розвитку системи й елементарних стратегій, вибір критерію ефективності стратегії, моделювання під час аналізу варіантів стратегії й формування стратегії.

У процесі комплексного аналізу доцільно дослідження й порівняння минулих стратегій розвитку й майбутніх стратегій, вибір яких являє собою стратегічне рішення, тому що зміни співвідношень між значеннями вагомих показників у динаміці спричиняють зміну стратегії розвитку системи [2, с. 76]. Тому необхідний аналіз єдиної для комплексу стратегії розвитку з метою вибору найбільш ефективної, що забезпечує найкращу динаміку розвитку й усунення наявних або назріваючих проблем. При цьому предметом аналізу повинні стати чинники, що впливають на розвиток системи (як внутрішні, так і зовнішні). Стратегію розвитку можна назвати змішаною, тому що вона складається із сукупності об'єктних, групових і функціональних стратегій, об'єднаних за ознакою поліпшення різних проблемних

характеристик інвестиційно-будівельного комплексу в цілому як соціально-економічної системи. Необхідно відзначити, що стратегічні параметри розвитку системи в багатьох випадках залежать від параметрів розвитку її функціональних підсистем і елементів, на основі яких формуються об'єктні, групові й функціональні стратегії. У цьому випадку кожне будівельне підприємство комплексу розглядається як підсистема, елементарна стратегія розвитку якої буде характеризуватися сукупністю об'ємних характеристик усіх потоків, що надходять у систему, а сукупність конкретних потоків змінних буде являти собою конкретний варіант елементарної стратегії. Суб'єктом реалізації стратегії є система управління підприємства, на вхід якої надходять фінансові ресурси, а виходом є економічні показники. Причому у процесі розвитку відбувається виникнення різних протиріч управління, коли система зустрічається з певними ситуаціями: зміною виробничого потенціалу (нескоординоване); неефективністю заходів щодо вдосконалення технології, перерозподілу зовнішніх і проміжних ресурсів тощо.

Завдання визначення оптимальної комбінації варіантів розвитку окремих елементів системи, аналіз варіантів стратегій розвитку звичайно формулюється у вигляді завдань математичного програмування, при цьому склад, структура й закономірності функціонування описуються технологічною матрицею, де в сукупності досліджуються можливості зміни властивостей кожного окремого елемента.

Окреме будівельне підприємство, що утворене сукупністю однотипних елементів, пов'язаних між собою потоками продуктів і послуг, можна представити у вигляді графа, де вершинами є елементи підприємства, а дуги відображують матеріально-речовинні або інформаційні зв'язки між ними. При цьому така модель дозволяє відобразити взаємозв'язок і конкретних стратегій. Якщо розглядати вершини графа як підсистеми й елементи інвестиційно-будівельного комплексу, а з'єднуючі їхні дуги як потоки інформації, послуг, впливу, опосередковане певним потоком, то перелік дуг, що входять у вершину й вихідних з неї, характеризують діяльність даної підсистеми з необхідною адресністю витрат і результатів. За такого підходу варіанти управління, що оцінюються за допомогою орієнтованого графа, будуть являти собою всі набори змін, що проходять по дугах і техніко-економічних і соціальних показників їх перетворення (у процесі розвитку) в кожній з вершин.

У нових умовах господарювання розвиток будь-якої соціально-економічної системи велике значення має її маркетингова діяльність, з якої й починається планування варіантів стратегії розвитку. Це визначає необхідність аналізу ефективності маркетингу, який повинен проводитися в рамках комплексного аналізу розвитку інвестиційно-будівельного комплексу.

Особливо актуальним стає в ринковій економіці порівняльний аналіз ефективності окремих підприємств (бенчмаркетинг), який дає можливість зрозуміти сильні й слабкі сторони їх діяльності в порівнянні з конкурентами в галузі й поза неї. Бенчмаркетинг є безперервним процесом, спрямованим на підвищення конкурентоспроможності кожного елемента системи, наслідком якого є стратегічна інформація, необхідна для проведення аналізу розвитку інвестиційно-будівельного комплексу в цілому. При цьому необхідною стає організація аналітичної роботи на підприємствах комплексу та розробка інформаційної системи підтримки управлінських рішень із реалізації завдань розвитку комплексу.

Інформація, яка необхідна для проведення діагностики розвитку системи й аналізу, повинна бути повною й достовірною, що викликає необхідність дотримання вимог репрезентативності вибірки даних внутрішньої інформації. Для цього потрібна ретельна підготовка й здійснення процедури збору експертних оцінок, включаючи: відбір експертів і перевірку їхньої компетентності, підготовку й розмноження спеціальних анкет, проведення анкетування, обробку результатів експертних оцінок. Ураховуючи інноваційний характер розвитку комплексу, особливу важливість здобуває організація інформаційної системи, під час розроблення якої необхідно виходити із загальних закономірностей та критеріїв «світової динаміки», спиратися на сучасні науково-методичні підходи й принцип системотехніки і кібернетики, математичного моделювання й статистики. Інформаційна система повинна забезпечувати комплексне врахування діалектичних у своєму прояві й взаємозумовленості елементів розвитку, параметрів, що безупинно відбуваються у стані й функціонуванні інвестиційно-будівельного комплексу. Розвиток інвестиційно-будівельного комплексу можливо прогнозувати тільки на основі аналізу взаємодії елементів «світової динаміки», виробничо-технологічного розвитку, якості життя населення, демографічної динаміки, інтенсивності ресурсоспоживання, екологічних параметрів [1, с. 78]. Усі ці дані надходять у систему у вигляді інформаційних

потоків, що визначає необхідність формування інформаційної бази, сукупності даних на вході в систему для моделювання процесів розвитку.

Інформаційна система може являти собою певну організаційно-економічну структуру, що інтегрує форми й методи підтримки програм розвитку інвестиційно-будівельного комплексу з математичним моделюванням і сучасними засобами обробки інформації. Її роль у управлінні проявляється у створенні організаційно-технологічного середовища, що забезпечує наукову обґрунтованість, ефективність впливу органів управління на розвиток інвестиційно-будівельного комплексу і його окремих підприємств.

Прогнозування й регулювання процесів розвитку інвестиційно-будівельного комплексу вимагають рішення безлічі взаємопов'язаних завдань, створення інформаційних систем державного й регіонального значення. Крім інформації про функціонування й динаміку розвитку галузі будівництва для моделювання стратегії реалізації розвитку комплексу, необхідна велика статистична інформація про нововведення, про стан матеріально-технічної й досвідченої бази інноваційної діяльності, про інформаційні технології й різних статистичних показників розвитку окремих регіонів, галузей і країни в цілому. Система статистичних показників пов'язана з різними видами інноваційної діяльності у сфері будівництва; джерелами фінансування; характеристиками діяльності галузі в різних регіонах; кількістю спільних проектів по впровадженню нових технологій у будівельному виробництві й управлінні тощо [6, с. 21].

Регіональна інформаційна система повинна створювати умови для розробки прогнозів, визначення пріоритетів територіальних проектів, регіональних програм виходячи із завдань соціально-економічного розвитку інвестиційно-будівельного комплексу.

Інформаційна база включає як статистичні, так і аналітичні дані, що одержуються в результаті: ретроспективного аналізу і оцінки сучасного стану інвестиційно-будівельного комплексу; багатокритеріальної оцінки ефективності архітектурно-будівельних підсистем; оцінки параметрів і умов проживання населення; прогнозу демографічної ситуації; техніко-економічної оцінки сировинної бази галузі; аналізу екологічної ситуації й ін.

Подібна інформаційна система дозволить забезпечити підтримку управлінських рішень у завданнях розвитку інвестиційно-будівельного комплексу його підприємств, організацій і виробництв.

Створення й функціонування комплексної системи аналізу й оцінки розвитку соціально-економічної системи і її підрозділів і виконавців вимагає розробки всіх видів забезпечення: методичного, інформаційного й організаційного [7, с. 571]. Методичне забезпечення припускає розробку методичного матеріалу показників, що регламентують склад, оцінки, методи їх розрахунків, склад необхідної вихідної інформації, періодичність оцінки й способи визначення інтегральних характеристик, до яких відносяться положення, інструкції, рекомендації, що передбачають диференційований підхід до оцінки залежно від особливостей аналізованих об'єктів і характеру виконуваних робіт.

Необхідні конкретні робочі інструкції для оцінки діяльності окремих виконавців, що включають уточнений склад показників оцінки для кожної із груп виконавців, розрахунки значень вагових коефіцієнтів, уточнення шкал оцінки показників і заходів їх ідентифікації, тобто оцінки отриманої інформації про результати діяльності працівників.

Щодо кожного показника вказуються його складові частини, порядок або формули розрахунку, необхідні вихідні дані й форми їх одержання, а також повинні бути визначені особи, відповідальні за розрахунки показників. Необхідно вказувати в паспорті найбільш пріоритетні заходи, що спрямовані на покращення значення розглянутого показника, із вказівкою виконавців, строків реалізації заходів, обсягу необхідних витрат і очікуваний результат. Організаційне забезпечення системи оцінки й аналізу припускає створення на кожному підприємстві чіткого порядку їх проведення у всіх структурних ланках управління підрозділами, встановлення періодичності й строків проведення оцінки й аналізу, складу обов'язків усіх його учасників.

Диференціація строків і періодичність оцінок об'єктів аналізу підвищує оперативність прийнятих за їхніми результатами управлінських рішень [4, с. 457]. Оцінка діяльності підприємства й динаміки його розвитку проводиться спеціальними комісіями, до складу яких включаються керівники відділів, фахівці комплексу, а також установ, що брали участь у розвитку конкретного підприємства. Крім того, до участі в роботі комісії можуть залучатися вчені й фахівці з економіки, менеджменту й маркетингу з науково-дослідних і проектних організацій. Комісія аналізує представлені дані, вияв-

ляє спірні моменти, за необхідності заслуховує керівників підрозділів і функціональних служб. Підсумкові висновки про результати розвитку повинні формуватися на основі комплексної оцінки й урахувувати економічні, науково-технічні, організаційні й соціальні результати розвитку. Повинні бути відзначені позитивні й негативні сторони, які виявлені в процесі аналізу причин їх виникнення.

В організації комплексного аналізу розвитку інвестиційно-будівельного комплексу на певній території, крім результатів аналізу розвитку, що входять до його складу підприємств і організацій як локальних соціально-економічних систем, необхідна обробка всіх даних, що надходять в інформаційно-координуючий центр інвестиційно-будівельного комплексу для аналізу загального рівня його розвитку. При цьому виникає необхідність урахувувати результати ранжирування підприємства й організацій комплексу як соціально-економічних систем за рівнем їх складності й територіальному розміщенню, що полегшує управління розвитком комплексу в цілому. Це тим більше важливо, що на базі результатів комплексного аналізу розробляється програма-прогноз розвитку на перспективу. Під час розробки програми-прогнозу необхідно керуватися методологічними й методичними основами системи ефективного управління соціально-економічними комплексами різних рівнів складності, виходячи з таких моделей, якими передбачаються варіантний підхід до формування стратегії розвитку й відповідні критерії оптимальності й обмеження, з урахуванням специфіки окремих структурних ланок.

При цьому необхідно пам'ятати, що кожний з учасників процесу реалізації стратегії розвитку видає у вигляді вихідної інформації певний компромісний варіант свого розвитку, що відображає його власний погляд на розв'язання проблеми, тому стратегія розвитку, оптимізована на основі такої інформації, не завжди буде забезпечувати гарантії розвитку. Необхідно розробляти стратегії на базі зустрічних потоків інформації між суб'єктами реалізації окремих напрямків.

Особливу значимість при такому підході здобувають питання, що пов'язані з можливістю регламентації процедур підготовки, обробки й узгодження інформації в ході аналізу виробленої стратегії розвитку, тому що від їхнього рішення залежить зміст і логіка методичних рекомендацій з вирішення проблем розвитку, які повинні орієнтуватися на певний об'єкт управління.

Якщо стратегія розвитку виробляється в результаті колективного прийняття рішень координаційним органом комплексу й органами управління підсистем, що брали участь у реалізації окремих напрямів розвитку, на основі компромісу, то найбільш гостро ставиться питання організації процедури аналізу стратегії розвитку. Це може дозволити одержати задовільний варіант вирішення проблем розвитку системи за прийнятний час із обмеженою кількістю погоджень, а також краще вписуватися в наявну систему прийняття планово-управлінських рішень. На підприємствах із більш гнучкою організаційною структурою можливо привести регламентацію й упорядкування процедур у системі прийняття рішень у відповідності з алгоритмом рішення розглянутого завдання. Інакше кажучи, в рамках підприємства, що розробляє пропозиції з розв'язання проблем розвитку, певний варіант організації аналізу моделюється сукупністю фахівців: експертів або осіб, що ухвалюють рішення, які фактично реалізують напрями того або іншого суб'єкта розвитку, моделюючи його цілі й інтереси.

Висновки. Запропоновано аналіз стратегій розвитку інвестиційно-будівельного комплексу здійснювати в такій послідовності: індикація проблем державного управління інвестиційно-будівельним комплексом у вигляді впорядкованої сукупності конкретних показників і індикаторів розвитку, що безпосередньо пов'язані з аналізом кожної проблеми й концепції її рішення; виявлення пріоритетних для вирішення проблем, а також перспективних проблем, тобто назріваючих, які вже дають про себе знати, і очікуваних, які можуть виникнути за певних умов у процесі розвитку системи; формулювання цілей на всіх рівнях і їх коректування, що змінює процес вирішення проблем або їх зміст. Визначення оптимальної комбінації варіантів розвитку окремих елементів системи державного управління інвестиційно-будівельним комплексом із застосуванням математичного програмування (при цьому склад, структура й закономірності функціонування описуються технологічною матрицею, де в сукупності досліджуються можливості зміни властивостей кожного окремого елемента) дозволить владним структурам використовувати зручний у реалізації і з позицій аналізу результатів механізм визначення управлінських впливів на формування альтернативних варіантів елементарних об'єктних, групових функціональних стратегій і оцінки витрат і результатів кожної з них.

Список літератури:

1. Асаул А.Н. Корпоративные структуры в региональном инвестиционно-строительном комплексе. АСВ. 2001. 168 с.
2. Боумэн Клифф. Основы стратегического менеджмента. Банки и биржи. 1997. 175 с.
3. Вилгін Є. А. Інструментарій регіонального управління інвестиційно-будівельним комплексом. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2014. Вип. 1. С. 55–63.
4. Данилишин Б.М. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи. Брама–Україна. 2006. 620 с.
5. Осовська Г.В. Стратегічний менеджмент: теорія та практика. Кондор. 2003. 196 с.
6. Суворова А.П. Формирование концептуального методологического подхода к анализу строительного комплекса. Санкт-Петербург : ГУЭиФ, 2003. 142 с.
7. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент. Вільямс, 2005. 928 с.

Simak S.V. FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF DEVELOPMENT STRATEGIES BUILDING COMPLEX IN UKRAINE

The article considers the main directions of stabilization of the economy of Ukraine is given a significant role in overcoming the existing crisis in the investment and construction complex. The purpose of organizational and economic transformations of the complex is to maximize efficiency and competitiveness, implemented at the state level by creating the necessary for the functioning of the regulatory framework, as well as at the sectoral level – based on improving quality, reducing time and cost of construction, organizational and technological reform. material and technical base. One of the main directions of this state policy should be the reform of construction companies and organizations, aimed at accelerated adaptation and competitiveness in an open market, which can be achieved by optimizing the company's development potential, improving production management, strengthening corporate control and increasing the responsibility of managers for the results of decisions, reducing costs, intensifying innovation and marketing activities. The main effect of the development and implementation of system development strategy is the effect of the complexity of individual basic strategies, which can be combined, focusing on the priority values of system development. The priority indicators should be assessments of the implementation of social and environmental goals aimed at meeting the results of development. It is proposed to analyze the development strategies of the investment and construction complex in the following sequence: indication of problems of public administration of the investment and construction complex in the form of an ordered set of specific indicators and indicators of development directly related to the analysis of each problem and concept; identification of priority problems to be solved, as well as promising problems, ie emerging ones that are already making themselves felt and expected ones that may arise under certain conditions in the process of system development; formulation of goals at all levels and their adjustment, which changes the process of solving problems or their content. Determining the optimal combination of options for the development of individual elements of the public administration investment complex with the use of mathematical programming will allow authorities to use from the standpoint of results analysis, the mechanism for determining managerial influences on the formation of alternatives to elementary object, group functional strategies and the assessment of costs and results for each of them.

Key words: construction complex, public administration, economy, investments, development strategy.